

Kartof yumrularının əkinindən sonra (hər üç şəraitdə) torpaq herbisidi olan Qeroqart-4,0 kq/ha məsarif normasında alaq otlarına qarşı tətbiq edilmişdir.

Gəncə-Qazax bölgəsində cari ilin iyul-avqust ayları kartofçuluqla məşğul olan aran-suvarılan, dağətəyi-dəmyə və hündür dağlıq şəraiti üçün çox əlverişsiz olmuşdur. Belə ki havanın istiliyi 38-42C qədər, nisbi rütubəti isə 58-62% arasında olmuşdur ki, bu da kartofun başlıca xəstəliklərinin inkişafının dayanmasına səbəb olmuşdur.

Ona görə də bir bölgənin aran-suvarılan (Xanlar və Samux) rayonlarının kartof əkinlərində cəmi bir dəfə; dağətəyi-dəmyə (Tovuz, Şəmkir) və hündür dağlıq (Daşkəsən, Gədəbəy) rayonlarının kartof əkinlərində iki dəfə xəstəliklərə qarşı fungisidlər və dərmanlama

apardırıq.

Bölgənin dağətəyi-dəmyə və hündür dağlıq şəraitində kartofun başlıca xəstəliklərinə qarşı fungisidlərlə ikinci çiləmə ardıcıl olaraq 15-18.07 və 21-23.07.2006-cı il tarixdə aparılmış və sonrakı çiləmələrə ehtiyac olmamışdır.

Kartofun məhsulu aran-suvarılan (Xanlar, Samux) şəraitində iyun ayının 23-26-da yığılmış və hektardan 162-170 sentner məhsul vermişdir.

Dağətəyi-dəmyə (Şəmkir, Tovuz) şəraitində kartofun məhsulu sentyabr ayının 26-28-də yığılmış və hektardan 173-186 sentner məhsul əldə edilmişdir.

Hündür dağlıq şəraitdə (Daşkəsən, Gədəbəy) kartofun məhsulu sentyabr ayının 28-30-da yığılmış və hektardan 185-196 sentner məhsul əldə edilmişdir.

ABŞERON ŞƏRAİTİNDƏ ÜZÜMÜN XƏSTƏLİKLƏRİ VƏ ONLARLA MÜBARİZƏ

H.M.ŞIXLİNSKI, İ.Q.MƏCİDLİ, S.Ə.ƏHMƏDOV, V.S.SƏLİMOV, A.İ.ƏKBƏROV

AMEA Genetik Ehtiyatlar İnstitutu
Azərbaycan ET Üzümcülük və Şərabçılıq İnstitutu

Azərbaycan şəraitində üzüm tənəklərinin məhsuldarlığının və məhsulun keyfiyyətinin xeyli dərəcədə aşağı düşməsində əsas göbələk xəstəliklərindən mildiu (*Plasmopara viticola* Berl. et de Toni), oidium (*Uncinula necator* Burrill-çanta mərhələsi, *Oidium tuckeri-konidi* mərhələsi), boz çürümə (*Botrytis cinerea* Pers.), antraknoz (*Elsinoe ampelina* Sher.- çanta mərhələsi, *Gloeosporium ampelophagum* Sacc.-konidi mərhələsi) daha böyük rol oynayır (1,2,3,4). Abşeron şəraitində üzümün məhsuldarlığına və məhsulun keyfiyyətinə mildiu, əsasən də oidium, gec yetişən sortlara isə boz çürümə xəstəliyi daha çox ziyan vurur (5).

Yeni əkin sahələrinin genişləndirilməsi imkanlarının məhdudluğu, əlverişsiz ekoloji şərait, antropogen amillərin təsiri, xəstəlik və zərərvericilərin potensial imkanlarının artdığı bir zamanda, kənd təsərrüfatı bitkilərinin məhsuldarlığının artırılması və keyfiyyətinin yaxşılaşdırılması müasir dövrümüzdə ən aktual məsələlərdən biri olaraq qalmaqdadır.

Məhz buna görə də, bitkilərin müxtəlif xəstəlik və zərərvericilərdən kompleks mübarizə (inteqrer) tədbirlərinin həyata keçirilməsi ayrı-ayrı tədqiqatçılar tərəfindən müxtəlif forma və istiqamətlərdə aparılması məsləhət görülür. Bəzi tədqiqatçılar xəstəliklərə davamlı və tolerant üzüm sort və formalarının yaradılıb təsərrüfatlara tətbiqini təklif edirlər (6,7,8,9,10,11,12).

Bir çox tədqiqatçılar isə oidium xəstəliyinə qarşı mübarizə zamanı topaz, dinokal, trifinin, triademenol, kumulus, bayleton və fundazol fungisidlərindən istifadənin səmərəliliyini qeyd edirlər (13,14,15).

Bəzi müəlliflər isə mildiu və oidium xəstəliklərinə

qarşı mübarizə tədbirlərini həyata keçirmək məqsədilə mikal, skor, strobi, ridomil preparatlarından istifadə olunmasını məsləhət görürlər (16).

Genetik Ehtiyatlar İnstitutunda da yerli və introduksiya edilmiş üzüm sort və formalarının genofondunun yaradılması, zənginləşdirilməsi, yaxşılaşdırılması onların xəstəlik və zərərvericilərlə sirayətlənmələrinin tədqiqi və mühafizəsi istiqamətində elmi araşdırma işləri həyata keçirilir.

Hazırda genofond bağında 170-ə qədər aborigen və introduksiya edilmiş üzüm sort və formaları toplanmışdır ki, onların da 60-dan çoxu artıq məhsul verir (17). Gələn ilin məhsulunu xəstəlik və zərərvericilərin potensial zərərindən qorumaq, yəni infeksiya mənbəyini məhv etmək məqsədilə payızda yarpaq töküldükdən sonra üzüm bağında dərin şumlama aparılmış, erkən yazda turmurcuqlar açılanadək isə bütün tənəklər 1%-li DNO məhlulu ilə işlənmişdir.

2005-ci ilin vegetasiya dövrü Abşeron yarımadasına xas olan surətdə, yazı isti və quraq keçmişdir. Odu ki, üzüm bağında mildiu xəstəliyinin inkişafı və yayılması üçün əlverişli hava şəraiti olmamışdır. Buna baxmayaraq artıq may ayının birinci ongunluyunda tənəklərdə oidium xəstəliyinin əlamətləri təzahür etmişdir.

Ona görə də may ayının 5-də üzüm bağında miklotane preparatı ilə (100 ml suya 7,5 ml olmaq şərti ilə) ikinci çiləmə aparılmışdır. Üzüm bağında ikinci çiləmə iyunun əvvəlində 0,02%-li topazla həyata keçirilmişdir. Bu zaman həmçinin salxım yarpaqbükəninə (salxım qurdu) qarşı 0,02%-li siperkor preparatından da istifadə edilmişdir.

Üzüm bağında 3-cü çiləmə oidium və salxım qur-duna qarşı iyun ayının ikinci ongünlüyündə topaz və si-perkorla aparılmışdır.

Bağda 4-cü çiləmə miklotane və siperkor qarışığın-dan istifadə edilərək aparılmışdır. Bu çiləmə iyul ayının birinci ongünlüyündə yerinə yetirilmişdir. Sonuncu, yəni 5-ci çiləmə avqust ayının əvvəllərində topaz və siperkor qarışığından istifadə edilərək aparılmışdır. Aparılan tədqiqat işinin nəticələri qənaətbəxş olmuşdur. Belə ki, bağ-da olan bütün üzüm sort və formalarından bol, sağlam məhsul əldə edilmişdir.

Eyni zamanda üzüm bağında aparılmış kimyəvi

mübarizə ilə yanaşı, həmçinin aqrotexniki tədbirlər də həyata keçirilmişdir. Bağda vegetasiya müddəti ərzində suvarma, alaq otlarının təmizlənməsi, tənəklərin dibləri-nin və cərgəaralarının şumlanması, yaşıl budama və uc-vurma əməliyyatları da vaxtılı-vaxtında yerinə yetirilmiş-dir.

Aparılmış tədqiqat işinə əsaslanaraq qeyd etmək la-zımdır ki, göbələk xəstəliklərinə dvamsız olan Avropa və Asiya (*Vitis vinifera*) üzüm sort və formalarına vaxtında lazımi aqrotexniki qulluq etməklə və düzgün kimyəvi mübarizə tədbirləri həyata keçirməklə üzüm bağından bol və keyfiyyətli məhsul əldə etmək mümkündür.

ƏDƏBİYYAT

1. Əfəndiyev M.M. Azərbaycanca üzümçülük. Bakı, ADN, 1972, 187 s.
2. Şərifov F.N. Üzümçülük. Bakı, Maarif, 1988, 296 s.
3. Süleymanov C.S., Məmmədov R.Ə. Üzümçülük. Bakı, Maarif, 1982, 400 s.
4. Şıxlinski H.M. Üzümün xəstəlikləri, zərərvericiləri və onlarla mübarizə üsulları. Bakı, Azərnəşr, 2004, 134 s.
5. Xəlilov B.B., Əhmədov S.Ə., Əzimov A.M. Azərbaycanda üzüm tənəklərinin zərərvericiləri və xəstəlikləri. Ağah, 2000, 84 s.
6. Войтович К.А. Новые комплексно-устойчивые сорта винограда. Кишинев, Картя молдовеняскэ. 1981, 198 с.
7. Войтович К.А. Новые комплексно-устойчивые столовые сорта винограда. Кишинев, Картя молдовеняскэ. 1987, 225 с.
8. Səlimov V.S., Şıxlı H.M., Məcidli İ.Q. Füzuli rayonu şəraitində bəzi yerli üzüm sortlarının xəstəliklərə qarşı davamlılığının öyrənilməsi. Azərbaycan Aqrar Elmi. 2006, №3-4, s. 100-101.
9. Войтович К.А., Буймистру В.Е. Селекция винограда на комплексную устойчивость к милдью и антракнозу. Генетика и селекция винограда на иммунитет. Киев, Наукова думка, 1978, с.75-81.
10. Филиппенко И.М., Штин Л.Т. Генетические основы селекции винограда на устойчивость к милдью и оидиуму. Генетика и селекция винограда на иммунитет. Киев, Наукова думка, 1978, с. 81-88.
11. Савин Г.А., Борзикова Г.М. Оценка исходных форм в селекции винограда на милдьюустойчивость. Селекция и генетика плодовых и винограда в Молдавии. Кишинев, Штинца, 1975, с. 102-107.
12. Şıxlı H.M., Məcidli İ.Q. Yeni kompleks davamlı və perspektiv üzüm formaları. Azərb. Genetiklər və Seleksiyaçılar cəmiyyətinin VI qurultayının materialları. Bakı, Azərnəşr, 1994, s.230.
13. Nurəddinov R.İ. Abşeron rayonu şəraitində *Uncinula necator* xəstəliyinin inkişafı və ona qarşı mübarizədə bəzi fungisidlərin tətbiqi. Azərbaycanda üzümçülük və şərabçılığın intensivləşdirilməsi problemləri. Bakı, 1991, s. 38-39.
14. Əkbərov A.İ., Nurəddinov R.İ. Bayleton və fundazol preparatlarının üzümün oidium xəstəliyinə qarşı işlədilməsində səmərəliliyi. Azərb. Genetiklər və Seleksiyaçılar cəmiyyətinin VI qurultayının materialları. Bakı, Azərnəşr, 1994, s. 78.
15. Məcidli İ.Q., Şıxlı H.M., Əhmədov S.Ə. Üzüm sort və formalarının göbələk xəstəlikləri ilə sirayətlənmələrinin immunoloji tədqiqi. I Beynəlxalq Elmi Konfrans. Biomüxtəlifliyin genetik ehtiyatları. Bakı, 2006, s. 206-208.
16. Cəbbarov S.F., İmanov N.M. Üzümün xəstəlikləri və onlara qarşı mübarizə. Bakı, Azərbaycan Aqrar Elmi, 2006, №3-4, s. 101-102.
17. Musayev M.K. Üzüm genofondunun toplanması və tədqiqi. I Beynəlxalq Elmi Konfrans. Biomüxtəlifliyin genetik ehtiyatları, Bakı, 2006, s. 173-174.